

tok völgyeiben védve magát a szláv törzsek támadásai ellen, a mi azonban végre sem sikerült, mert ezek lassanként elárasztották e helyeket is, úgy hogy az avaroknak nyoma vész a népek történetében, a mi annál természetesebb volt, mert a tartós és irgalmatlan ödöklések alatt a székhelylyel együtt az egész ország elnéptelenedett, sőt Pannónia is merőben lakosok nélkül maradt. Egy ideig még az avar és szláv elnevezés ugyanazon népre váltakozva alkalmaztatott, később az avar név teljesen elenyészett az egykorú történetírók nyelv használatában.¹

12. A szlávok és bolgárok korszaka.

A szlávok korábbi története. — Szövetkezések a hunokkal és bolgárokkal. — Életmódjuk. — Népismei adatok. — A bolgárok ismertetése. — Páratlan vadságuk. — Viszonyuk a keleti császárokhöz és az avarokhoz. — Önálló országot alkotnak. — A Duna-Tisza mentét a szlávokkal elegyesen szállják meg.

A szlávok, kiknek törzséhez az antok és venetek is tartoztak, ős idők óta Európa északkeleti részének voltak lakosai. Valószínűen azo-

gyarok által, kik Pannóniát Árpád vezérlete alatt birtokukba vették, megsemmisítették. Az avarok népei a várnok, chunok, tarnok és kozárok voltak» steff. (Szeged-óthalmi ásatások 6.).

¹ Az avar név átváltozására Paulus Diaconusnál is (IV. 21, IV. 29.) láthatunk példákat.

nosok a Fekete-tenger mellől Mithridates által elűzött szittyákkal. A régi írók váltakozva sármatáknak is hívják őket, bár tévesen. A római birodalomra nézve sokszor váltak igen alkalmatlanokká, s lassanként elterjedtek Szerbia, Moldva, Oláhország, sőt Pannónia határai közt is. Főleg nagyszámuk és durvaságuk tette veszélyessé őket, miért is Róma nem egy ízben fizetett évi zsoldot nekik.¹ Idők multával a góthok nagy királya, Hermanrik megverte és leigázta őket.² Mikor pedig a hunok vándorlása hazánk felé megindult, s Balambér Hermanrik birodalmának végét vetett, a szlávok a hunokban nyertek új urakat s a Dunától északra nyomattak. Átilla idejében egész csendességben maradtak, de midőn a hun birodalom felbomlott, egyszerre ismét felszabadultak a nyomás alól, s hatalmuk érezhetővé vált. A Duna-Tisza vidékeiről menekülő hunok ugyanis hazátlanul bolyongva az Al-Duna mentén vándorló népek közt, azon a síkságon, mely a Dnister és Dnieper által határoltatik, a szlávokat (antokat) ismét feltalálták s most velök szöveteztek a Duna déli oldalán elterülő római birodalom fosztogatására.

Ugyan azon idő tájon az Azovi-tenger mellékén és a Kaukáz-hegy lapályain a kutrigur és utrigur hun népek tanyáztak, tőlük északra a Közép-Volgánál „egy Európa előtt eddig ismer-

¹ Mannert, IV. 140—160.

² Jornandes, XXIII.

retlen hun-fin nép tűnt föl, mely abban csakhamar borzasztó hírt szerzendő, a bolgár nép, mely nem rég szállt alá Siberia fősíkjairól“. A hunok és szlávok nemsokára szövetségökbe vonták ezt a népet is. A legrettenetesebb szövetség, mely valaha a polgárisultságot s a népek életét és fejlődését fenyegette.

A szlávok tavak és vizek partjain s erdei gunyhókban szétszórtan laktak „folytonos piszokkal és szennyel borítva“, száraz és nyers eledeleken (főleg köles, tej és akármiféle hús) élődve, ben a gunyhókban meztelenül, kün félig-meddig állatok bőreibe vagy asszonyaik által szőtt fekete szövetekbe takaródzva. Jobbára nő közösségben éltek. Jósaik és varázslóik szavára hallgattak. A fejr és fekete (a jó és rossz) istenekben hittek. Idővel, a IX. század vége felé, a keresztyénség kezd ugyan köztök terjedezni, de hogy ez a Dunát és Tiszát is átlépte volna, annak semmi nyoma.¹ Erős testalkatúak, a nehéz munkát jól bírják, még asszonyaik is, úgy hogy ezeket az avarok szekér eleibe is fogták. Bőrük nem feletébb fehér, hajuk vörös. Isteneiknek lovakat, ökröket, juhokat, olykor embereket áldoztak. Az áldozati barom véréből a pap ivott, hogy a jóslásra alkalmasabb legyen. A harcban hajadon fővel törüket és kis pajzsaikat kézbe tartva, mérgezett nyilakkal küzdöttek. Rendszerint lesből támadtak. Közönségesen szelid, béketűrő, az ide-

¹ Hunfalvi Pál, Századok, 1876. 381.

genek iránt vendégszerető természetök volt. De háboru idején iszonyú kegyetlenek; vadállati dühvel rohantak ellenségeikre s a legkeresettebb kínzásokkal (a karóba huzás tölök ered) pusztították el azt, a kin erőt vehettek.

A bolgárok még ezeknél is iszonyúbbak voltak, „oly vadak, mint az erdők fene vadjai, kik közt éltek csak nem rég is. Mellettök az európai hun, ki egy századnál tovább állott érintkezésben a rómaiakkal és germánokkal, magát csaknem polgárisultnak mondhatta. Utálatosságuk, piszkosságuk, vad ösztöneik, mindent fölül látszottak mulni, a mit e nemből valaha a világ látott. A bolgár rombolt, hogy romboljon, ölt, hogy öljön, kedve telt benne, hogy minden emberi művet megsemmisítsen, mintha csak sivatagjai képét akarta volna maga után hagyni.“ Vallásuk, isteni tiszteletök abban állott, hogy varázslóik, kik egyszersmind előljárók, jósok és papok is voltak, „görcsös rángatózásokkal idézték a sötétség szellemeit“. A bolgár zablátlan volt vágyai kielégítésében s igen kicsapongó. „Harczmodoráig, roppant íjáig, a czélt biztosan találó nyílvesszéjéig, veres bőr süvegéig, a pányváig, melyet sebes futtában ellensége nyakára hurkolt, semmi sem volt benne, mi önkénytelen bosszúságot ne gerjesztett volna akár ujdonságánál, akár azon csudálatos ügyességnél fogva, melylyel ezeket használta. Mindazon barbárok közt, kik a római birodalmat dúlták, csakugyan ez maradt az, kit az egykorúak leginkább átkoztak s a történelem leg-

erősebben megbélyegzett, közönséges melléknevek, vagyis jobban mondva a bolgár szóval egyértelmű nevek volt: Istentől átkozott, s ez elnevezésök, melyet a római nemzedékekből a szenvedés csikart ki, átment a történelembe, mely azt szentesítette.¹

Ily népek szomszédságában a byzáncki császárság tartományai legnyomorultabb sorsra jutottak, minthogy a lakosságot e szörny népek koronként lángba és vérbe fojtották s vagyonukat zsákmányukká tették,² habár a császárok koronként meg-meg forgatták köztök bosszuálló fegyvereiket. Az avarok, mikor a történelem szinpadán megjelennek, mint már említők, szintén legyőzték a szlávokat és bolgárokat, amazokat „a leggyalázatosabb szolgaságban tartották s kényök-kedvök szerint követtek el rajtok minden elnyomást és gyalázatosságot, a mit csak az emberiség megvetése, a hatalom őrjögése és a kicsapongás világra hozhatott“. A szlávok mindent elszenvedtek példátlan béketűréssel, csak egyik águk, a Karinthia környékén elterjedt vendek, lázzadtak fel s szakadtak el az avaroktól. Hasonlóan jártak el a szlávokkal együttélő s a Fekete-tengertől Pannóniáig számtalan gyarmatokat alkotó bolgárok is, midőn ama kivánságukat, hogy a birodalom feje felváltva közülök és az avarok közül

¹ Thierry, II. 56—64., 67., 98—106. Severinus 355—356. V. ö. Thim. A szerbek története I. 6—8.

² Thierry. i. h. Procopius III. 401. és 409. IV. 486., 487.

választassék, utóbbiak megvetéssel visszautasították s bár az avarok által eleintén legyőzettek, később mégis Asparukh fejedelmöknek sikerült azon a tájon, hol most is élnek, Bulgáriában, a szlávok közé magokat befészkelniök, s országukat északra és nyugotra mind kiebb terjeszteniök.

Midőn az avar birodalom vég órája ütött, a bolgár fejedelem, a nagyravágyó és tehetséges Krum (Béla király Névtelenjénél Keán), már egy nagy birodalom felett uralkodott, mely nyugotra a frankokig, északra Erdély aljáig s a Kárpátok dél-keleti tövéig terjedt, harczosai pedig a szlávokkal s a hunoktól elűzött avarokkal is szaporodtak. Krumnak czélja volt Konstantinápolyt és az avarok elhagyott hazáját, a Tisza és a Középduna mellékét hatalma alá hajtani. Az elsövel azonban nem boldogult ő sem, valamint nem boldogultak a többi hun, avar és szláv főnökök, kik előtte, különböző időkben annyiszor tettek azzal kísérletet. Utóbbi terjeszkedés, egy jóformán üresen hagyott országra nézve, természetesen nem lett volna nehéz feladat, ha annak betelepítéséhez Krumnak elég népessége lett volna: de mivel ez nem volt, Aváriát leginkább a lassan beszivárgó szlávok lepték el, annyival inkább, mert ezek nemcsak a bulgárok soraiban voltak feles számmal, hanem már az avarok korában is mint szolgák és harczosok itt laktak s fajrokonaiik behívásánál és kalauzolásánál a természetől annyira megáldott föld síkságai és vizei közt, közre működhettek. E rokonok közé tar-

toztak a Kárpátok és Thuringi erdő aljában tannyázó szlovének is, kik a déli és nyugoti szláv testvérek hadi vállalataiban és terjeszkedésében rég idő óta részt vettek s kik most annyival inkább tódultak a zsákmányra, mert egy régi hagyomány szerint Dácia és Pannónia is a szláv ősök birtokai közé tartozott volna.¹

13. Az ős magyarok korszaka.

A magyarok a szlávok és bolgárok ellen indulnak s ezek földét elfoglalják. — Az Al-Duna felől érkezve először is a Körös-Maros közét hódítják s ülik meg. — Innét indulnak az ország többi részei meghódítására. — A Névtelen más-kép határozza meg a foglalás rendét. — Elbeszélése a szójátékokon alapul. — A Körtvélytő és Öcsőb szerepe. — Érthetjük-e az alatt a határbeli Körtvélyest? — A Kórógy mente és Ond vezér birtoka. — A honfoglalási megletelepülés bizonyítékai s viszonyai nálunk.

Nagy-Moraviának vagyis a „Nagy szláv birodalomnak“ minéműségével és határaival nem épen könnyű tisztába jőni. A szláv írók szerint e birodalom egyszersmint bolgár is lett volna s a IX. sz. vége felé lenyult a Kárpátoktól az albán hegyekig, s „az egész arczvonalon a keresztyén-ség világa ömlött el“.² A bolgár trónon ez idő-

¹ Hilferding, i. m. Safarik is állítja ezt — Nestor tanúságára hivatkozva. (Slavische Alterthümer I. 225—302.)

² Hilferding, Szerbek és bolgárok tört. Ford. Kis S. 67—69.